

Examen VWO
2019

tijdvak 2
maandag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 49 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 Goud

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

(1) Goud wordt al duizenden jaren als waardevol metaal gezien en kent in al die tijd uiteenlopende toepassingen. Al in het oude Egypte was goud een ruilmiddel. Tot in de twintigste eeuw na Christus is goud gebruikt in munten. Inmiddels zijn munten niet meer direct gekoppeld aan een goudwaarde. Toch bezitten centrale banken nog steeds goud, als noodvoorraad. Goud zit ook in waardevolle sieraden, zoals in de trouwringen die pasgehuwden elkaar omdoen.

(2) In vroegere eeuwen werden aan goud magische krachten toegekend, zoals door beoefenaars van de alchemie in de middeleeuwen: een combinatie van magie en wetenschap. Deze voorlopers van de natuurwetenschappers hebben geprobeerd andere materialen in goud te veranderen. Vanuit huidige wetenschappelijke inzichten uit de nucleaire fysica over de opbouw van atomen van goud is te verklaren dat hen dat nooit gelukt is.

(3) Goud wordt gewonnen in goudmijnen, onder andere in Suriname. De handel in goud is internationaal. In juni 2017 heeft Nederland het initiatief tot het Convenant Verantwoord Goud genomen. Deze opgave gaat over sociale en politieke aspecten van goud, goudwinning en goudhandel.

Gebruik de eerste alinea van de inleiding.

Goud kan bindingen tussen mensen versterken. Er zijn vier typen bindingen te onderscheiden.

- 2p 1 Leg uit welke **twee** typen bindingen, die versterkt kunnen worden door het gebruik van goud, te herkennen zijn in de inleiding. Gebruik in je uitleg:
- de namen en omschrijvingen van de twee typen bindingen;
 - een voorbeeld van elk type binding uit de eerste alinea van de inleiding.

Gebruik de inleiding.

Goud heeft een lange geschiedenis als ruilmiddel.

- 2p 2
- a Leg uit dat in het gebruik van goud als ruilmiddel een sociale institutie te herkennen is. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept sociale institutie.
 - b Leg uit dat het kenmerk dat instituties 'enerzijds vrij stabiel, maar anderzijds ook relatief veranderlijk zijn' te herkennen is in het gebruik van goud als ruilmiddel. Gebruik in je antwoord:
 - het gegeven kenmerk van instituties;
 - informatie uit de inleiding over het gegeven kenmerk van instituties.

Gebruik de tweede alinea van de inleiding.

Socioloog Weber heeft het begrip onttovering gebruikt om rationalisering te typeren.

- 2p 3
- a Leg uit dat onttovering te herkennen is in de veranderde betekenis van goud, zoals beschreven in de inleiding. Gebruik in je uitleg:
 - een omschrijving van het begrip onttovering;
 - informatie uit de tweede alinea van de inleiding waaruit onttovering blijkt.
 - b Leg uit dat rationalisering te herkennen is in de veranderde betekenis van goud, zoals beschreven in de inleiding. Gebruik in je uitleg:
 - de omschrijving van het kernconcept rationalisering;
 - informatie uit de tweede alinea van de inleiding waaruit rationalisering blijkt.

Gebruik tekst 1.

In tekst 1 wordt de samenleving in de Surinaamse goudvelden beschreven.

- 2p 4
- Leg uit welk sociaalwetenschappelijk paradigma te herkennen is in de beschrijving van deze samenleving. Gebruik in je uitleg:
 - een kenmerk van het gekozen paradigma;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van het gekozen kenmerk.

*Je mag het rationele actor-paradigma **niet** gebruiken.*

Gebruik tekst 1.

Econoom De Soto beschrijft de 'goudzoekerswet'.

- 1p 5
- Leg uit dat binding te herkennen is in de omstandigheden waaronder de goudzoekerswet tot stand komt. Gebruik in je uitleg:
 - de omschrijving van het hoofdconcept binding;
 - informatie uit tekst 1 over deze omstandigheden.

Gebruik tekst 1.

Econoom De Soto beschrijft in tekst 1 het functioneren van de goudzoekerswet.

- 1p 6 Leg uit dat het functioneren van de goudzoekerswet verklaard kan worden vanuit het rationele actor-paradigma. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het rationele actor-paradigma;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van het gekozen kenmerk.

Gebruik tekst 1.

Staten zijn voortdurend in ontwikkeling. De politieke macht van staten verandert door bepaalde processen, zoals formalisering.

- 2p 7 Leg uit dat formalisering van de goudzoekerswet kan bijdragen aan verdere staatsvorming van Suriname. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip formalisering;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van formalisering;
 - de omschrijving van het kernconcept staatsvorming.

Ondanks dat goud een zeer waardevol metaal is, behoren veel landen met goudvelden tot de economisch minder ontwikkelde landen. In theorieën over (onder)ontwikkeling van landen worden evolutionaire theorieën en afhankelijkheidstheorieën onderscheiden.

Er zijn maatregelen te bedenken om goudwinning meer ten goede te laten komen aan de economische ontwikkeling van het land dat goud wint. Een maatregel kan zijn: het vragen van een hogere goudprijs.

- 3p 8 a Leg uit dat het nemen van deze maatregel **niet** aannemelijk is, geredeneerd vanuit de afhankelijkheidstheorieën. Gebruik in je uitleg een kenmerk van de afhankelijkheidstheorieën.
- b
- Formuleer een **andere** maatregel om de economische ontwikkeling van het land dat goud wint te bevorderen, geredeneerd vanuit de evolutionaire theorieën.
 - Leg uit dat het nemen van jouw maatregel **wel** aannemelijk is, geredeneerd vanuit de evolutionaire theorieën. Gebruik in je uitleg een kenmerk van de evolutionaire theorieën.

Gebruik tekst 2.

Tekst 2 is een artikel uit de krant Trouw over het initiatief voor het Convenant Verantwoord Goud van voormalig minister Ploumen van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Het initiatief van de minister kan gezien worden als een mediastrategie. De begrippen 'framen' en 'primen' beschrijven verschillende mediastrategieën.

- 1p 9 Leg uit dat de minister gebruik gemaakt kan hebben van 'primen'. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip 'primen';
 - een voorbeeld uit tekst 2 om 'primen' te illustreren.

Gebruik tekst 2.

Met het Convenant Verantwoord Goud probeert Nederland bij te dragen aan de oplossing van een internationaal vraagstuk.

Internationale verhoudingen kunnen worden verklaard met verschillende theorieën, zoals de liberale theorieën. In de liberale theorieën ligt de nadruk op de actoren en op samenwerking.

- 3p 10 Leg uit dat de samenwerking die de Nederlandse staat wil aangaan met het Convenant Verantwoord Goud past bij de benadering van internationale samenwerking volgens de liberale theorieën. Gebruik in je uitleg:
- het kenmerk samenwerking volgens de liberale theorieën;
 - de omschrijving van het kernconcept samenwerking;
 - een voorbeeld uit tekst 2 van het kernconcept samenwerking;
 - belangrijke actoren in de internationale verhoudingen volgens de liberale theorieën;
 - een voorbeeld uit tekst 2 van deze actoren.

Gebruik tekst 2.

De initiator van het Convenant Verantwoord Goud, voormalig minister Ploumen, is lid van een sociaaldemocratische partij.

- 2p 11 Leg uit dat het convenant past bij een sociaaldemocratische opvatting over globalisering. Gebruik in je uitleg:
- een sociaaldemocratische opvatting over globalisering;
 - een voorbeeld uit tekst 2 bij de gekozen opvatting.

Gebruik tekst 2.

Er zijn voorstanders en tegenstanders van toenemende globalisering op economisch terrein. Zij kunnen het moeilijk eens worden, omdat ze fundamenteel anders denken over problemen en oplossingen.

- 2p 12 Leg uit dat voorstanders en tegenstanders van economische globalisering verschillend over problemen en oplossingen bij goudwinning kunnen denken. Gebruik in je uitleg:
- een verschil in de manier van denken van voorstanders en tegenstanders van economische globalisering;
 - een voorbeeld uit tekst 2 van een probleem bij goudwinning waarover voorstanders en tegenstanders van economische globalisering anders zullen denken.

Opgave 2 Deeltijdklem

Bij deze opgave horen de figuur 1, tabel 1 en tekst 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over Europese verschillen tussen werkende mannen en werkende vrouwen, en over de zogenaamde 'deeltijdklem', een begrip waarmee deeltijdwerken gekarakteriseerd wordt.

Gebruik figuur 1.

In figuur 1 staat de arbeidsduur per week van werkenden naar geslacht per land. In de stippellijn is een politieke ideologie te herkennen. Politieke ideologieën kunnen ingedeeld worden naar politieke dimensies, zoals progressief/conservatief.

- 2p 13
- Leg uit dat in de stippellijn in figuur 1 een ideologie te herkennen is. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept ideologie.
 - Leg uit of in de stippellijn in figuur 1 een progressieve of een conservatieve ideologie te herkennen is. Gebruik in je uitleg omschrijvingen van de begrippen progressief en conservatief.

Gebruik figuur 1.

De stippellijn in figuur 1 kan gelezen worden als een hypothese.

- 2p 14
- Beschrijf de stippellijn in figuur 1 als een hypothese.
 - Leg uit of deze hypothese bevestigd of verworpen moet worden. Gebruik in je antwoord gegevens uit figuur 1 over de Europese landen.

Gebruik figuur 1 en tabel 1.

In figuur 1 is het verschil in arbeidsduur tussen werkende mannen en werkende vrouwen in Europese landen af te lezen. In tabel 1 staan de scores van Nederland en Frankrijk op de dimensie masculien/feminien van Hofstede.

- 3p 15
- Beredeneer of het sekseverschil tussen Nederland en Frankrijk in figuur 1 overeenkomt met de scores op de dimensie masculien/feminien in tabel 1. Gebruik in je beredenering:
- gegevens uit figuur 1 over Nederland en Frankrijk;
 - de dimensie masculien/feminien;
 - gegevens uit tabel 1 over Nederland en Frankrijk.

Gebruik tekst 3.

In tekst 3 wordt het verschil in opvoeden tussen Nederland en Frankrijk beschreven.

- 2p 16 Leg uit dat dit cultuurverschil, volgens tekst 3, van invloed is op de mate van sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in deze landen. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
 - informatie uit tekst 3 over het kernconcept cultuur;
 - de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid;
 - informatie uit tekst 3 over het kernconcept sociale ongelijkheid.

Gebruik tekst 3.

Volgens Plantenga is de pedagogische kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang, in vergelijking met andere landen, van een matig niveau. In overheidsbeleid worden kwaliteitseisen voor de kinderopvang vastgelegd. In politieke besluitvormingsmodellen die in beleid resulteren wordt onderscheid gemaakt tussen actieve steun en passieve steun.

- 2p 17 Leg uit dat de normatieve identificatie van Nederlandse ouders bijdraagt aan passieve steun voor het huidige overheidsbeleid voor kinderopvang. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip normatieve identificatie;
 - een voorbeeld uit tekst 3 van het begrip normatieve identificatie;
 - een omschrijving van het begrip passieve steun.

In 2017 heeft de Europese Commissie een voorstel voor een Europese richtlijn gedaan voor meer en betere kinderopvang om werkende ouders te ondersteunen. Het voorstel is onder meer gericht aan de Raad van de Europese Unie. De voorzitter van de Europese Raad wil hierover een akkoord bereiken. Nederland steunt het voorstel niet.

- 2p 18
- Geef aan wie bij de behandeling van dit voorstel namens Nederland zitting neemt in de Raad van de Europese Unie.
 - Leg met het begrip soevereiniteit uit dat Nederland het voorstel niet hoeft te steunen.

Opgave 3 Meisjes in sub-Sahara-Afrika

Bij deze opgave horen figuur 2 en tekst 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2017 publiceerde het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (VN) een onderzoeksrapport over armoede onder meisjes en vrouwen in onder andere sub-Sahara-Afrika. Sub-Sahara-Afrika is de benaming van Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara. De armoede van deze meisjes en vrouwen is niet alleen een economisch vraagstuk; vele andere vraagstukken hangen ermee samen, zoals sociale kwetsbaarheid en gebrek aan onderwijs. Deze opgave gaat het armoedevraagstuk van meisjes in sub-Sahara-Afrika.

Gebruik de inleiding.

De VN-lidstaten werken samen op verschillende gebieden, zoals onderzoek naar maatschappelijke en culturele ontwikkelingen.

- 2p 19 – Geef aan onder welk **ander** samenwerkingsgebied van de VN het onderzoeksrapport valt.
- Leg uit dat het onderzoeksrapport een machtsbron is van de VN. Gebruik in je uitleg een type machtsbron.

Gebruik de inleiding.

Een hypothese over het armoedevraagstuk van meisjes in sub-Sahara-Afrika is: hoe groter de verschillen in het aantal jaren gevolgd onderwijs tussen meisjes en jongens in landen in sub-Sahara-Afrika, des te groter zijn de verschillen in inkomsten tussen deze meisjes en jongens wanneer zij volwassen zijn.

- 2p 20 – Leg uit dat deze hypothese geformuleerd is vanuit het conflict-paradigma. Gebruik in je uitleg een kenmerk van het conflict-paradigma.
- Leg uit of deze hypothese beter getoetst kan worden met de onderzoeksmethode enquête of observatie. Gebruik in je uitleg een verschil tussen beide onderzoeksmethodes.

Gebruik figuur 2.

In figuur 2 staan drie scenario's over school en zwangerschap, voor meisjes in sub-Sahara-Afrika.

- 3p 21 – Benoem de afhankelijke variabele en de onafhankelijke variabele in figuur 2.
- Beschrijf het verband dat gelegd wordt in figuur 2. Gebruik in je beschrijving de formulering: hoe ..., des te ...
- Leg uit of het verband in figuur 2 weergegeven is als een causaal verband of als een correlatie. Gebruik in je uitleg het verschil tussen een causaal verband en een correlatie.

Gebruik tekst 4.

Tekst 4 gaat over de situatie van meisjes in sub-Sahara-Afrika die op school zitten en zwanger worden.

- 3p 22 Leg met twee soorten kapitaal uit wat het effect van zwanger worden kan zijn op de sociale mobiliteit van meisjes in sub-Sahara-Afrika. Gebruik in je uitleg:
- twee soorten kapitaal;
 - informatie uit tekst 4 over één van deze soorten kapitaal;
 - een omschrijving van het begrip sociale mobiliteit.

Gebruik tekst 4.

Zowel zwangere meisjes in Kenia als zwangere meisjes in Tanzania verlaten school. De belangrijkste reden daarvoor verschilt echter in beide landen.

- 1p 23 Leg voor zwangere meisjes in Tanzania uit of het verlaten van school een vorm van positieverwerving of van positietoewijzing is. Gebruik in je uitleg:
- het verschil tussen positieverwerving en positietoewijzing;
 - een voorbeeld uit tekst 4 van positieverwerving of positietoewijzing.

Gebruik tekst 4.

Op basis van tekst 4 kan worden gesteld dat zwangere meisjes in Kenia anders worden behandeld dan zwangere meisjes in Tanzania.

- 2p 24 Leg uit op welke manier dit verschil in behandeling beschreven kan worden vanuit het sociaalconstructivisme-paradigma. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het sociaalconstructivisme-paradigma;
 - voor elk van beide landen een voorbeeld uit tekst 4 van het gekozen kenmerk.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.